

1950

STICHTING
MENNO VAN COEHOORN

JAARVERSLAG

OVER

1950

JAARVERSLAG OVER 1950

Inleiding

De reeds in het vorige verslag vermelde uitbreiding van de werkzaamheden van de Stichting Menno van Coehoorn bleef in het verslagjaar 1950 onverzwakt doorgaan. Bij vele belangrijke beslissingen betreffende het behoud van historische vestingwerken werd de mening van de Stichting gevraagd en bleek deze van grote, en vaak zelfs doorslaggevende betekenis te zijn.

Zulks was o.a. het gevolg van de nauwe en vriendschappelijke samenwerking met verschillende lichamen en instellingen zoals het Staatsbosbeheer, de Bond Heemschut, de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, de Koninklijke Nederlandse Toeristenbond A.N.W.B., de Nederlandse Heidemaatschappij, de Stichting het Noordbrabants Landschap, de Rijksdienst en de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, enz.

De Correspondenten van de Stichting lieten zich geenszins onbetuigd in het verstrekken van waardevolle inlichtingen en waarschuwingen, die van groot nut waren voor het juiste beoordelen van mogelijkheden tot restauratie of voor het uitbrengen van een advies. Voor hun toewijding dient op deze plaats een woord van warme dank te worden uitgesproken. Voor sommige gedeelten van ons land zijn echter nog correspondenten nodig.

Besturen, Commissiën en Correspondenten

De in 1950 periodiek aftredende Hoofdbestuursleden, de heren L. J. DE LAGH, Jhr Mr Dr A. B. G. M. VAN RIJCKEVORSEL, L. J. SPANJAERDT SPECKMAN, en Dr V. WESTHOFF werden herkozen; tevens werden de heren Mr J. VINK, Directeur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan en Dr J. W. WIJN, werkzaam bij de sectie krijgsgeschiedenis en archieven van de Generale Staf, tot Hoofdbestuurslid benoemd.

De heer W. H. COOL die als Voorzitter van de Stichting periodiek aftrad, werd als zodanig herkozen.

De Studiecommissie zette in 1950 haar arbeid voort; het werk van haar leden W. H. SCHUKKING en A. H. MOHR zal worden dienstbaar gemaakt aan de Monumentenbeschrijving en t.z.t. worden gepubliceerd.

De Correspondent voor Naarden en Muiden, de heer T. TERSTEEG,

J. Sneep

nam als zodanig ontslag wegens vestiging te Munstergeleen. In verband hiermede werd het Correspondentschap van de heer C. A. DE BRUIJN met de genoemde gemeenten uitgebreid.

De heer Ir G. A. OVERDIJKINK zal in overleg met het Dagelijks Bestuur een ontwerp maken voor „wenken” inzake het beplanten van oude vestingwerken.

In Februari van het verslagjaar werd opgericht de Raad van Overleg inzake de Schoonheid van Stad en Land in de Provincie Noordbrabant, waarin de Luitenant-Kolonel der Genie H. T. J. M. LOHMEIJER te Breda als vertegenwoordiger van de Stichting werd benoemd. De Penningmeester, Jhr Ir SIX VAN WIMMENUM werd benoemd tot lid van de Raad van Toezicht van de Stichting Natuurfonds; de heer W. H. SCHUKKING zal onze Stichting vertegenwoordigen bij de voorlopige besprekingen met het Algemeen Nederlands Verbond voor het oprichten van een Stichting tot bevordering van de instandhouding van Nederlandse monumenten in den vreemde.

Donateurs en Begunstigers

In het afgelopen verslagjaar traden de Geschied- en Oudheidkundige kring Stad en Land van Breda, „De Oranjeboom” en de N.V. Douwe Egberts te Joure, toe als donateur van de Stichting en werden begunstigers de heren H. BAKKER, Hoofd van de Afdeling Domeinen van het Ministerie van Financiën; Ir J. D. M. BARDET te Utrecht, Ir P. H. N. BRIËT te Hilversum, M. W. J. COENDERS te Sittard, Mr G. M. DAHMEN te Sittard, R. J. G. M. VAN HASSELT te Roozendaal, J. T. G. HERMANS te Maastricht, G. HESHUYSEN te Bilthoven, M. A. DE LANGE te Heiloo, F. LOONTJENS te Maastricht en Ir F. VAN SCHAGEN te Bilthoven.

Daarentegen bedankten als begunstiger de heren Mr E. VAN BEUSEKOM te Oosterbeek, Th. HERMANS en Prof. Dr G. VAN HOORN beiden te Utrecht, J. J. VAN KEULEN te 's-Gravenhage, Jhr Mr W. F. QUARLES VAN UFFORD te Putten, H. J. SCHOOLLAND te Gorinchem en F. SILLEM te Haarlem.

Ofschoon het aantal donateurs en begunstigers dus wel iets is vooruitgegaan, moge de reeds meermalen gedane oproep om donateurs en begunstigers te werven wederom met aandrang worden herhaald.

Financiële toestand

Door de steeds grotere uitbreiding van de bemoeiingen van de Stichting en het in verband daarmee ontstane vrij grote nadelige saldo, was het onvermijdelijk geworden de bijdrage van tenminste

f 2.50 per jaar voor begunstigers te verhogen tot tenminste f 3.— per jaar, zulks met ingang van 1 Januari 1951.
Hieronder volgt een overzicht van de uitgaven en inkomsten van de Stichting gedurende het verslagjaar.

Financieel Overzicht 1950

	Lasten:	Baten:
Contributies	—	f 978.50
Interest	—	„ 210.04
Secretariaat	f 591.97	—
Reis- en verblijfkosten	„ 47.86	—
Contributies en bijdragen aan anderen	„ 25.—	—
Diverse onkosten	„ 137.49	—
Nadelig saldo Boekwerk Naarden .	„ 371.50	—
Voordelig saldo	„ 14.72	—
	f 1188.54	f 1188.54

Stamkapitaal	f 1902.—
Fonds voor aankopen	„ 2250.—
„ „ herstellingen	„ 3000.—
Fonds Willemstad	„ 5570.79

Vergaderingen, bezoeken, excursies

Op 11 Juli 1950 werd in het gebouw van het *Koninklijk Instituut van Ingenieurs te 's-Gravenhage* de Jaarlijkse Hoofdbestuursvergadering gehouden onder Voorzitterschap van de heer W. H. COOL. Behalve de leden van het Dagelijks Bestuur waren daarbij helaas slechts 3 andere Hoofdbestuursleden aanwezig!

Na afloop van de vergadering gaf de heer W. H. SCHUKKING aan de hand van een aantal tekeningen enz. een uiteenzetting over de Nieuw-Nederlandse vestingbouw volgens de Eerste Bevestigingswijze van Menno van Coehoorn.

Door bijzondere omstandigheden was ditmaal geen excursie voor de begunstigers aan de jaarvergadering verbonden.

Maandelijks vergaderde het Dagelijks Bestuur in het gebouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aan het Smidswater 7, te 's-Gravenhage.

Met autoriteiten, gemeentebesturen en andere officiële lichamen werd regelmatig contact onderhouden.

Gedurende het verslagjaar werden door leden van het Dagelijks Bestuur bezoeken gebracht aan historische vestingwerken in of

nabij Beverwijk, Breda, Bussum, Doesburg, Enkhuizen, Hattem, 's-Hertogenbosch, Heusden, Maastricht, Middelburg, Naarden, Linie Ochten-de Spees, Sittard, Utrecht, Weesp, Willemstad en Zutphen.

Tentoonstellingen, Lezingen en verdere Propaganda

Evenals in vorige jaren werden ook in de loop van het thans besproken verslagjaar geregeld adviezen gevraagd en verstrekt inzake restauratieplannen, uitbreidingsplannen, bebouwingen en beplantingen, c.q. herbepantingen van historische vestingwerken. Onder het hoofd „Bemoeiingen van de Stichting met historische vestingwerken” worden hierover nadere mededelingen verstrekt.

Van 1 Juni tot 1 Juli — verlengd tot 9 Juli — werd in de vroegere Bonnefantenkazerne te *Maastricht* een tentoonstelling gehouden ter herdenking van Jhr Mr VICTOR DE STUERS, de Stichter van de tegenwoordige Monumentenzorg.

Op deze tentoonstelling richtte de Stichting een stand in, die, blijkens verscheidene mededelingen, niet weinig tot het welslagen van de tentoonstelling bijdroeg.

Bijzondere dank worde hier gebracht aan de Correspondent der Stichting te Maastricht, Jhr. Mr F. L. J. van RIJCKEVORSEL, voor zijn goede leiding en hulp bij het inrichten van de stand naar aanwijzingen van het Dagelijks Bestuur, alsmede aan de heer C. J. M. VAN DER VEKEN, architect bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, voor diens bemiddeling ten deze. Voorts dient de heer L. MORREAU te Maastricht met erkentelijkheid te worden genoemd, o.a. voor de duidelijke en zeer instructieve op- en bjschriften, door hem ontworpen bij de prenten en tekeningen van de vestingen Doesburg, Maastricht, Naarden, Willemstad en Woerden.

Bij de officiële opening van de tentoonstelling werd de Stichting vertegenwoordigd door de Penningmeester Jhr Ir SIX v. WIMMENUM. Van de op 11 Juli 1950 te 's-Gravenhage gehouden Jaarlijkse Hoofdbestuursvergadering werd een persbericht gepubliceerd door middel van de Natuurbeschermings Pers- en Documentatiedienst van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming. Een tweetal lichtdrukken, een van het Oud- en een van het Nieuw-Nederlands Vestingfront werden tegen een kleine vergoeding ter beschikking van de begunstigers enz. gesteld, voorzien van een toelichting van het lid van het Dagelijks Bestuur, de heer W. H. SCHUKKING.

Even voordat de feesten ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de stad Naarden begonnen, verscheen het reeds in het vorige

jaarverslag aangekondigde boekwerk van de hand van de heren C. A. DE BRUIJN en W. H. SCHUKKING, getiteld „Naarden 1350—1950, de geschiedenis van een Nederlandse Vesting”. Als propaganda van de Stichting werd dit boek tegen verminderde prijs voor de Hoofdbestuursleden, donateurs, begunstigers en correspondenten der Stichting verkrijgbaar gesteld; in de loop van het verslagjaar werden aldus ongeveer 80 exemplaren afgenomen.

Met grote dankbaarheid wordt hier de steun en medewerking van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gememoreerd, dat een subsidie van f 1700.— toekende in de kosten van het uitgeven van het boek.

In aansluiting aan het verschijnen van bovengenoemd boek kan worden medegedeeld, dat het uitkomen van een soortgelijk boek betreffende *Maastricht* in voorbereiding is.

Op een tentoonstelling van het werk van de leerlingen van de vak-school voor banketbakkers te Amsterdam was een grote maquette van de stad *Naarden* te bewonderen, die door de leerlingen geheel in suiker was vervaardigd met behulp van foto's van de vestingwallen en omgeving. Op haar verzoek ontving de Stichting afdrukken van die foto's alsmede enige foto's van de maquette.

Inzake de in het vorige jaarverslag vermelde poging om nadere historische gegevens te verkrijgen van voormalige Oost-Indische vestingwerken, kan slechts worden medegedeeld dat uit ingekomen berichten is gebleken, dat in de omgeving van Bandoeng nimmer een fort heeft bestaan.

Bemoeiingen van de Stichting met historische vestingwerken

Evenals in vorige jaarverslagen zijn ook thans de objecten provinciesgewijze vermeld; de provinciën in een enigermate geografische, de objecten per provincie in alfabetische volgorde.

Groningen

Betonkazematten in de Oostelijke grensstrook van Groningen en Drente

Van de correspondent der Stichting Mr G. A. BONTEKOE werd een rapport ontvangen betreffende de toestand van de kort voor de tweede wereldoorlog aangelegde betonkazematten in Groningen en Drente met o.a. een belangwekkend complex in de nabijheid van de oude redoute *Barnflair*, gelegen op gronden, die aan de Rijkswaterstaat en aan de gemeente Groningen toebehoren.

Friesland

Sloten

Naar aanleiding van een waarschuwend schrijven van onze correspondent in Friesland, Ir CH. C. VAN DER VLIS, heeft de Stichting bevorderd, dat de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg een verzoek om inlichtingen over een voorgenomen wegomlegging over de stadswallen tot de Provinciale Planologische Dienst in Friesland richtte, en ook verder stappen zou doen om een schending van de wallen enz. tegen te gaan.

In deze aangelegenheid werd o.a. samengewerkt met de Bond Heemschut.

Drente

Een (gemeente Norg)

Door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg werd een praeadvies opgesteld inzake de restauratie van de Zwartendijksterschans en aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aangeboden.

Aanvankelijk kon de voltooiing der restauratieplannen in de loop van 1950 worden tegemoet gezien, doch zij werd door financiële moeilijkheden vertraagd.

Op 8 September van het verslagjaar kende het Ministerie van O., K. en W. echter een subsidie van f 1750.— toe, zodat de restauratie alsnog zal kunnen plaatsvinden.

Rolde

De Correspondent der Stichting Mr G. A. BONTEKOE heeft nabij Rolde de overblijfselen van de kleine *Schans van Galen* gevonden, die zich nog in vrij goede staat bevindt en o.a. nog duidelijke profielen vertoont.

De mogelijkheid bestaat dat deze schans werd aangelegd door BERNHARD VAN GALEN, Bisschop van Munster, tijdens zijn beleg van Groningen in 1672.

Overijssel

Kampen

De korenmolen op de IJsseldijk zal worden gesloopt, omdat de N.V. Lijempf het terrein aldaar voor het oprichten van een fabriek nodig heeft. De Stichting ondersteunde gaarne de pogingen van de gemeente om de molen op een der oude vestingwallen te doen herbouwen doch kon zelf daarvoor geen gelden beschikbaar stellen.

Steenwijk

Bij de plannen voor het herstel van de wallen c.a. van Steenwijk was een meidoornhaag op een gedeelte van het contrescarp-talud ontworpen. Uit een historisch oogpunt is dit niet juist, doch de haag zou moeten dienen om het straatbeeld terplaatse te verbeteren en de toegankelijkheid van het talud te verminderen. De Stichting heeft dan ook verder geen bezwaren gemaakt. Om financiële redenen moet het herstellen van de wallen echter tot na 1952 worden uitgesteld.

Gelderland

Doesburg

Voor het eerste gedeelte van het beplanten van de in het vorige verslagjaar gereedgekomen Liniën van Doesburg werd door het Ministerie van O., K. en W. een subsidie van f 4000.— ter beschikking van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gesteld.

Groenlo

De Stichting vestigde de aandacht van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg op een minder aanvaardbaar beplantingsplan van de Westelijke wal van het *ravelijn Styrum*; de Nederlandse Heide Maatschappij wilde n.l. het struikgewas daarop bestendigen. Ofschoon de Stichting zich indertijd heeft neergelegd bij het behoud van een gedeelte der bestaande beplanting van het ravelijn, wenst zij dit toch niet verder te bevorderen.

Het Architectenbureau Ir G. L. VAN STRAATEN te Arnhem is doende een saneringsplan voor de binnenstad te ontwerpen, waartoe dit bureau voor zover het de grachten en wallen betreft, met de Stichting in een — wederzijds zeer gewaardeerd — overleg is getreden.

Hattem

Door een gemeentelijk plan tot verbreding van de bestaande, in de richting van het station leidende, Nieuwe Weg, dreigde de daarlangs gelegen vestinggracht grotendeels te worden gedempt ten behoeve van de aanleg van een fiets- en wandelpad.

In samenwerking met de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg werd de voorgenomen verbreding aan de zijde van de gracht — waarachter zich een oude vestingmuur bevindt — versmald, zodat, bij een genoegzame verbreding van de Nieuwe Weg, een oplossing is verkregen, waarmede de Stichting zich kon verenigen.

Lichtenvoorde

De toestand van de *Besselingerschans* is helaas niet gunstig, zij is nog steeds niet beplant, en men gebruikt haar als speelveld en terrein voor motorwedstrijden, zodat er veel kans op ernstige beschadiging is. De Stichting vestigde de aandacht van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg op deze schans, met verzoek middelen te beramen om een verder verval van de schans zoveel mogelijk te voorkomen. Een mooie oplossing zou zijn als (bijvoorbeeld) de Stichting Het Geldersch Landschap het terrein zou kunnen kopen, en verder verzorgen.

Linie Ochten—de Spees

De reeds in het vorige Jaarverslag vermelde pogingen van de Stichting om de voorgenomen afgraving en ruilverkaveling van de Linie Ochten—de Spees te verhinderen werden gedeeltelijk met succes bekroond. Uit een nader onderzoek bleek, dat de in 1796 aangelegde Linie aanvankelijk slechts uit enkele werken bestond, n.l. de Post op de Waaldijk bij Ochten, de intermediaire redans in de Linie en de Post op de Rijndijk aan de Spees.

Tegen afgraving van het ten zuiden van de Linge gelegen gedeelte der Linie werd, mede gelet op de landbouwbelangen, door de Stichting geen bezwaar gemaakt, doch in het ten Noorden van de Linge gelegen gedeelte zullen hopelijk enige werken kunnen worden behouden.

Zutfen

De in het vorige verslagjaar reeds vermelde restauratie van het hoornwerk bij de voormalige *Vispoort* werd in het voorjaar van 1950 tot een goed einde gebracht; bovendien werd nog een gedeelte van het metselwerk van het oreillon gerestaureerd.

Voorshands moet, in verband met de hoge kosten, helaas worden afgezien van het volledig herstellen van de overige bekledingsmuren (ter lengte van ongeveer 100 m).

Limburg

Maastricht

De Waterpoort „de Reek” werd onder toezicht van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg hersteld.

Sittard

Van uit Sittard werd het advies van de Stichting gevraagd omtrent het wenselijke (en mogelijke) van het restaureren van de vroegere

stadsmuur tussen de voormalige Putpoort en de voormalige Broekpoort. De overblijfselen van deze muur bevinden zich in het tegenwoordige grondlichaam van de stadswal. Ook werden veranderingen besproken aan de andere gedeelten van de stadswallen ten behoeve van het verkeer en het aanleggen van een winkelstraat.

Aangezien de bedoelde wallen op de Voorlopige Monumentenlijst voorkomen, werd deze aangelegenheid onder de aandacht van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg gebracht.

De Burgemeester van Sittard zou een voorstel aan de gemeenteraad bevorderen om de gemeente als donateur van de Stichting te doen toetreden.

Weert

De correspondent van de Stichting Mr STAN SMEETS deelde mede, dat de grachten van de voormalige *Schans te Laar* weder op breedte zijn gebracht en schoongemaakt.

Noordbrabant

Bergen op Zoom

Naar aanleiding van plannen van de gemeente tot het aanleggen van een wandelweg, vergewiste de Stichting zich, dat door dit plan de historische vestingwerken van de stad niet zullen worden aangetaast. Zij vestigde voorts de aandacht van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg op deze aangelegenheid, mede in verband met de nog steeds onbevredigende toestand van het ravelijn, reeds in het vorige jaarverslag vermeld.

Breda

De Stichting zal voorshands een afwachtende houding aannemen inzake een plan tot demping van de haven tussen de Brugstraat en de Visbanken. Zij zal echter waakzaam blijven in verband met het behoud van het Spanjaardsgat, dat wellicht gevaar zou lopen indien het dempingsplan in Noordelijke richting zou worden voortgezet.

's-Hertogenbosch

Er is een ontwerp in voorbereiding tot opnemning in het uitbreidingsplan van de stad van het Bosse Broek, waarin de voormalige Pette-laerschans is gelegen; het is het voornemen van de gemeente dien-aangaande met de Stichting in overleg te treden.

Van de werken van het vroegere *fort Isabella* (tussen 's-Hertogen-

bosch en Vught) zullen de zeer belangrijke buitenwerken aan de Westzijde vermoedelijk behouden blijven.

Heusden

Blijkens van het Staatsbosbeheer verkregen inlichtingen moeten de op de wallen overgebleven iepen worden gekapt; zij zullen door eiken worden vervangen. In aansluiting aan het wederopbouwplan van de stad zijn plannen in voorbereiding tot restauratie van de wallen en grachten. Voor de volgorde raadde de Stichting aan:

- a. het Oostelijke gedeelte,
- b. het Westelijke gedeelte (ten Westen van het Burchtplein) en
- c. het tussengelegen gedeelte.

Linie van den Hout

Een gedeelte van deze Linie loopt gevaar, als onderdeel van een ruilverkavelingsblok te worden afgegraven. Mede door de bemoeiingen der Stichting kon dit gevaar voorlopig nog worden gekeerd. Het zou echter zeer wenselijk zijn als bijvoorbeeld de Raad van Overleg inzake de Schoonheid van Stad en Land in de provincie Noordbrabant de bedoelde Linie als „natuurreservaat” zou kunnen kopen.

Linie van den Munnikenhof

In de door de Minister van Oorlog verleende vergunning tot kamperen op een gedeelte van de Linie van den Munnikenhof werd tot grote voldoening van de Stichting volledig met de door haar naar voren gebrachte wensen en bezwaren rekening gehouden.

Terheijden

De gemeente Terheijden had verzocht de z.g. *Kleine Schans* tot voetbalveld te mogen inrichten, waartoe deze aan de rivierzijde zou moeten worden genivelleerd. Door de bemoeiingen van de Stichting kon dit plan voorlopig worden verijdeld.

Willemstad

De vorderingen van het herstel van de wallen c.a. gaven redenen tot tevredenheid. Onder andere werd de buitenvestinggracht uitgediept, en bevindt de z.g. *Kleine Singel* zich weder in een goede staat. De sloot rond het munitiemagazijn in bastion IV werd opnieuw onder

profiel gebracht; en het brugje tussen de stad en dit bastion werd vervangen door een duiker met betonbuis.

Vele werkzaamheden werden verricht door de D.U.W., terwijl voor het voortdurende onderhoud een arbeider in volledige dienst werd genomen.

In de binnenruimte van bastion V zal onder nader door het gemeentebestuur vast te stellen voorwaarden (kampeerverordening) desgewenst gelegenheid tot kamperen worden gegeven; reeds in het vorige verslagjaar ontving de Stichting een verzoek terzake van de V.V.V. te Willemstad.

Enige gedeelten van de wal werden met goed gevolg door schapen beweid.

Op 21 Juni van het verslagjaar bewoog zich een windhoos over Willemstad die aan de verdedigingswerken slechts geringe schade toebrengt (enige jonge boompjes moesten worden vervangen).

Het gemeentebestuur zond aan de Stichting een voorlopig schetsontwerp van de tot brandweerkazerne met bovenwoning te verbouwen ruïne van het voormalige Wachthuis aan de Landpoort; over dit ontwerp wordt nog van gedachten gewisseld.

Betreffende het herstel van de Orangemolen werd nog geen definitieve beslissing genomen, doch onderhandelingen zijn gaande.

Het afbranden van de Nederlandse Hervormde Kerk werd door de Stichting diep betreurd; gelukkig stemt het tot voldoening dat het herstel daarvan steeds waarschijnlijker wordt.

Noordholland

Beverwijk

De pogingen van de Stichting om een aantal nog vrij gave werken van de Linie van Beverwijk voor afgraving te behoeden, werden gedeeltelijk met succes bekroond. Weliswaar kan de Linie niet in haar geheel worden behouden, doch de ten Oosten van de tegenwoordige begraafplaats gelegen lunetten zullen hoogstwaarschijnlijk voor een groot gedeelte behouden blijven; de door het Ministerie van O.K. en W. geformuleerde voorwaarden voor de verkoop van de desbetreffende werken aan de gemeenten Heemskerk en Beverwijk zijn vrijwel gelijkkluidend met de door de Stichting terzake medegedeelde wensen.

Bussum

Het aanvankelijk bestaande plan om het op Batterij IV gebouwde openluchttheater uit te breiden, zou vergraving van de bestaande opritten met zich brengen. Ofschoon zulks te betreuren zou zijn,

hield dit plan overigens in alle opzichten met de wensen van de Stichting rekening, zodat zij tenslotte geen overwegende bezwaren daartegen had.

De aangrenzende gemeente Naarden heeft echter een groot openluchttheater in het bos van Bredius gebouwd, zodat mag worden betwijfeld of de vergroting van het Bussumse openluchttheater nog zal worden uitgevoerd.

Enkhuizen

Met belangstelling vernam de Stichting dat bij de voorgenomen uitbreidingsplannen van de gemeente, die thans binnen de stadsgrachten geheel is volgebouwd, de grachten en wallen zoveel mogelijk in de historische toestand zullen worden behouden en c.q. zelfs teruggebracht en hersteld. De Stichting deelde mede, dat zij daarbij gaarne advies zal geven.

Muiden

Naar aanleiding van enige opmerkingen van de Stichting over een artikel in Elseviers Weekblad richtte de heer TON KOOT, slotvoogd van het Muiderslot, het verzoek tot de Stichting haar mening kenbaar te maken met betrekking tot de verbetering van de omgeving van dat slot. Aangezien van de vroegere toestand van deze omgeving zeer weinig bekend is, heeft de Stichting deze aangelegenheid mede onder de aandacht van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg gebracht.

Naarden

Door de Minister van Oorlog werd bij brief van 26 October 1949 aan zijn Ambtgenoot van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen medegedeeld, dat het Ministerie van Oorlog en de gemeente Naarden tussen eind 1949 en eind 1952 gezamenlijk de beplanting van de wallen tot stand zullen brengen. Naar aanleiding van deze beslissing werd door de Eerstaanwezend-Ingenieur der Genie te Amersfoort reeds in Januari van het verslagjaar overleg gehouden met het Staatsbosbeheer inzake een door de tuinarchitect T. TERSTEEG te Naarden gemaakt ontwerp voor de beplanting van de wallen.

In April van het verslagjaar werd een vergadering in het Raadhuis gehouden onder leiding van de heer P. J. VAN DE VELDE van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, waarbij de Dienst der Genie, de gemeente, Monumentenzorg, het Staatsbosbeheer en de Stichting waren vertegenwoordigd.

Besloten werd het beplantingsplan met de wensen van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg en van de Stichting in overeenstemming te brengen; dit zou ook van toepassing zijn op het tracé van de op de wallen aan te leggen paden, bij het ontwerpen waarvan de Dienst der Genie te Amersfoort zijn medewerking zal verlenen.

Texel

De reeds in het vorige verslagjaar vermelde plannen van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg tot restauratie van de *Oude Schans* hebben thans vaste vorm aangenomen en genoemde Rijkscommissie heeft het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen nader terzake geadviseerd.

Nadat het Bestuur van het Waterschap De Dertig Gemeenschappelijke Polders had bericht geen bezwaren meer tegen de restauratie te hebben, werd door het Ministerie van O., K. en W. een klein bedrag voor de kosten van het opmeten van de bestaande toestand beschikbaar gesteld, waarna een volledig herstelplan met begroting zal worden opgemaakt. Ook thans werd in deze aangelegenheid zeer veel medewerking ondervonden van de heer dr ir W. M. VAN ROSSUM DU CHATEL, hoofd van de inspectie van de D.U.W. te Alkmaar.

Weesp

De plannen voor de aanleg van een openluchttheater op het *Bastion Draaierschans* zijn tenslotte na vrij veel onderhandelen overeenkomstig de verlangens van de Stichting gewijzigd.

Utrecht

Amersfoort

Teneinde nog een poging te doen, het in het vorige jaarverslag vermelde plan inzake de verkeersweg binnen Amersfoort te helpen vrijdelen, heeft de Stichting haar adhaesie betuigd aan een desbetreffend aan H.M. de Koningin gericht verzoekschrift van de Bond Heemschut.

Grebbe

Met het hoofd van de inspectie van de D.U.W. te Utrecht, de heer Dipl. Ingenieur E. H. E. L. CABOS, is overleg gepleegd over een eventuele restauratie van enige opgeheven werken van de Grebbe-

linie. Door bijzondere omstandigheden zijn de plannen echter nog niet ver gevorderd.

Woudenberg

De schans te Woudenberg uit de eerste helft van de 17e eeuw bevindt zich nog in een redelijk goede staat. Ofschoon nog geen nadere gegevens daarvan werden ontvangen, staat wel vast, dat zij met betrekkelijk weinig moeite op een bevredigende wijze zal kunnen worden hersteld.

Zuidholland

Alfen aan de Rijn

Volgens de mededeling van de correspondent van de Stichting, de heer K. DEKKER, zullen de opgravingen ter plaatse van het Romeinse Castellum binnen afzienbare tijd worden hervat.

Asperen

De herbouw van de molen, waarvoor de Stichting een bijdrage van f 25.— had toegezegd, is niet tot stand gekomen omdat de molenaar de assurantiepenningen reeds aan de bouw van een elektrische maalderij had besteed.

Brielle

Door het Ministerie van Oorlog zal een gedeelte van de wallen worden beplant volgens een ontwerp van het Staatsbosbeheer, welk lichaam tevoren overleg met de Stichting had gehouden. De beplanting van het aan de gemeente behorende gedeelte van de wallen moest wegens geldgebrek voorlopig worden uitgesteld. In overeenstemming met de oorspronkelijke toestand zal o.a. een van de volle bastions met drie rijen bomen worden beplant. Volgens ontvangen inlichtingen is de gemeente eigenares geworden van de voormalige *Havenbatterij* ten Oosten van de stad, en is zij voornemens in het bomvrije gebouw daarvan een jeugdherberg te stichten. Deze batterij dateert uit omstreeks 1870.

Gorinchem

Op de hoek Kalkhaven—Walsteeg en grenzende aan de wal langs de Kalkhaven nabij de Dalempoort zal een groot flatgebouw worden opgericht. Ofschoon het binnentalud van de wal daarbij zal worden

opgehoogd, zal de wal zelf overigens ongeschonden blijven. Hierom zijn door de Stichting geen bezwaren ingebracht.

Hellevoetsluis

Door het Staatsbosbeheer is in overleg met de Stichting een naar haar mening zeer aanbevelenswaardig beplantingsplan voor de Oostelijke wallen c.a. gemaakt.

Ooltgensplaat

De plannen tot restauratie van de redouten zijn nog niet voldoende gevorderd. De gemeente heeft aan het Ministerie van O., K. en W. verzocht, alle voormalige vestingwerken van Ooltgensplaat van de Voorlopige Monumentenlijst af te voeren. De Stichting heeft er op aangedrongen, dit niet te doen en te bevorderen dat de grachten van de drie redouten alsmede de Zuidelijke helft van de Redoute III in stand zullen worden gehouden, en dat de wallen van Redoute I, welke ook nog grotendeels aanwezig zijn, zullen worden hersteld of althans bijgewerkt.

Zwammerdam

In een boomgaard werd door de heer K. DEKKER, correspondent der Stichting, een getenailleerde gracht gevonden, overblijfsel van een oud retranchement aldaar, vermoedelijk uit de oorlogsjaren 1672—1673.

Zeeland

Aardenburg

De correspondent van de Stichting, de heer J. J. ROSSEEL, heeft medegedeeld, dat de gemeente Aardenburg de oude *Elderschans* heeft aangekocht, zodat het behoud daarvan thans is verzekerd. De Stichting heeft de gemeente ermede in kennis gesteld dat zij deze aankoop zeer toejuicht en gaarne advies zal geven inzake een eventuele restauratie van de schans.

Hulst

Mede uit de inlichtingen van de correspondent van de Stichting, de heer R. SLOCK, is gebleken, dat de aanwezigheid van een woonwagencamp op de Linie Hulst—fort Moerschans ten Oosten van Hulst, gelukkig slechts weinig schade aan deze Linie veroorzaakte. Eerst nadat de gemeente haar grondgebied door annexatie zal hebben vergroot, zal het mogelijk zijn dit kamp naar elders te verplaatsen.

Middelburg

Uit nadere mededelingen bleek, dat er voorlopig geen gevaar is voor het maken van een tweede doorbraak bij het bastion aan de Seisssingel.

Retranchement

De Stichting gaf advies inzake het beplantingsplan van het Staatsbosbeheer voor de oude verdedigingswerken; als gevolg van deze samenwerking is een alleszins bevredigend ontwerp tot stand gekomen.

Van het architectenbureau Ir P. H. DINGEMANS, Sj. WOUDE en B. N. VAN DEN BERGH te Utrecht werd een tekening met toelichting van het uitbreidingsplan van Retranchement ontvangen, waaruit bleek dat op uitstekende wijze met de wensen van de Stichting was rekening gehouden.

Sas van Gent

Door de zorg van de gemeente werd de molenberg hersteld. Het behoud van de molen is thans practisch verzekerd.

Sluis

De gemeente is voornemens een sportveld op het hoornwerk „'t Groot Pas" (aan de Westzijde van de stad) aan te leggen. De Stichting zal de ontwikkeling van deze plannen volgen, ten-einde zo mogelijk te voorkomen dat dit historische werk zou worden geschonden.

Terneuzen

Het ravelijn ten Westen van de voormalige Kustbatterij is volledig geslecht en als sportterrein ingericht; herstel van de vroegere toestand moet uitgesloten worden geacht.

Tegen de ontworpen bebouwingsplannen van bastion III heeft de Stichting ernstige bezwaren ingebracht, met name voor wat betreft de bouw van villa's op en tegen de wal, waardoor deze wal ernstig zou worden geschonden.

Ofschoon in een nader gewijzigd plan de villa's niet op, doch binnen tegen de wal zullen worden geplaatst — waarbij de walgang als laan zal worden beplant — zal niettemin de algemene vorm van het bastion toch worden geschonden, hetgeen de Stichting blijft betreuren.

Voor het Westelijke Hoornwerk werd door het Staatsbosbeheer een beplantingsplan in overleg met de Stichting ontworpen.

Aanwinsten

Aangekocht werden voor de bibliotheek en de prentenverzameling: Luchtfoto van het Zuidelijke gedeelte van de Linie Ochten—de Spees. Boekwerk de Bruijn—Schukking „Naarden 1350—1950, de geschiedenis van een Nederlandse vesting”.

Foto van een uit suiker vervaardigde maquette van de vesting Naarden, alsmede een drietal andere foto's van de vesting.

Ten geschenke werden ontvangen en in dank aanvaard:

Boekwerk „Willemstad; historisch overzicht van Stad en Polder”, door (en van) K. DANE, gemeentesecretaris te Willemstad.

Jaarverslag 1948 van het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Verslag van het verhandelde in de Sectievergaderingen en in de algemene vergadering op 19 Mei 1949 te Utrecht gehouden van het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

„De Maasgouw” van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap te Maastricht.

„Publications” van idem (de twee belangrijke delen van het gedenkboek Monseigneur dr P. J. M. VAN GILS), met o.a. artikelen betreffende vestingbouwkundige onderwerpen (Nijmegen, Heerlen, Weert, Roermond, Maastricht, enz.).

Jaarverslag 1948 van de Rijksdienst voor het Nationale Plan.

Jaarverslag 1948 van de Vereniging Hendrick de Keyser.

„Ons Leger”, Maandblad van de Koninklijke Nederlandse Vereniging „Ons Leger”.

Tijdschrift van de Nederlandse Heide Maatschappij.

„Natuur en Landschap”, Orgaan van de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming.

„Heemschut”, Orgaan van de Bond Heemschut.

Tekeningen betreffende de ontwikkeling in de loop der eeuwen van het Stadsplan van Enkhuizen, van D. IJBEMA, Directeur van Gemeentewerken te Enkhuizen.

Jaarboeken 1948, 1949 en 1950 van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda „De Oranjeboom” te Breda.

Brochure „De Amersfoortse Wateren” van JAN SPAANDER te Amersfoort.

Jaarverslag 1949 van de Stichting „Het Noorbrabants Landschap”.

Jaarverslagen 1947, 1948 en 1949 van de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming te Amsterdam.

Brochure „Toerisme voor iedereen” van de Koninklijke Nederlandse Toeristenbond A.N.W.B. te 's-Gravenhage.

Tekeningen behoord hebbende bij het bestek van 1868 betreffende de bouw van batterij IV te Bussum van de Directeur van het Archief der Koninklijke Landmacht te Leiden.

Overdruk uit de Nieuwe Drentse Volksalmanak van het jaar 1950 met een artikel van de correspondent Mr G. A. BONTEKOE over het wapen van de gemeente Norg (in de rechterbovenhoek van dat wapen is een tekening opgenomen van de Zwartendijksterschans bij Een) van genoemde correspondent.

Fotocopie van een gravure betreffende de belegering van Groenlo in 1627 van het architectenbureau Ir G. L. VAN STRAATEN te Arnhem

Besluit

Een woord van dank aan de heren P. J. KAPTEIN te 's-Gravenhage en J. W. TINGEN te Amsterdam, voor de vele werkzaamheden waarmede zij het Dagelijks Bestuur bij de verzorging van de correspondentie en administratie hebben terzijde gestaan, is hier volkomen op zijn plaats.

Overeenkomstig het gestelde in artikel 2 van het Huishoudelijk Reglement wordt dit verslag, na door het Dagelijks Bestuur te zijn goedgekeurd, in de jaarvergadering van het Hoofdbestuur aan laatstgenoemd bestuur aangeboden.

Moge dit verslag bijdragen tot het opwekken van steeds grotere belangstelling in historische vestingwerken, zodat het steeds meer een „communis opinio” moge worden, dat deze met zorg voor het nageslacht dienen te worden behouden en voor verval behoed.

's-Gravenhage, Januari 1951.

De Secretaris,

Ir H. WEEZEMAN.

Onder dankzegging aan de samensteller goedgekeurd door het Dagelijks bestuur.

Voorzitter W. H. COOL

Ondervoorzitter L. J. DE LAGH

Secretaris Ir H. WEEZEMAN

Penningmeester Jhr Ir SIX VAN WIMMENUM

Lid van het D. B. W. H. SCHUKKING

INHOUD

	blz.
Inleiding	1
Besturen, Commissiën en Correspondenten.....	1
Donateurs en begunstigers	2
Financiële toestand	2
Vergaderingen, bezoeken, excursies	3
Tentoonstellingen, lezingen en verdere propaganda	4
<i>Bemoeiingen van de Stichting met historische vestingwerken:</i>	5
Groningen	5
Friesland	6
Drente	6
Overijssel	6
Gelderland.....	7
Limburg.....	8
Noord-Brabant	9
Noord-Holland	11
Utrecht.....	13
Zuid-Holland	14
Zeeland	15
Aanwinsten	17
Besluit	18
